

‘Fleisch und Fahrrad’

In 2020 is er 75 jaar vrede in ons deel van Europa. Als we naar de wereld om ons heen kijken, weten we dat dat niet vanzelfsprekend is. Het is belangrijk dat we over de oorlog blijven praten, al was het maar om te weten wat we niet meer willen meemaken. Dat vinden ook Riekus en Miny Holties en Lucas en Jantje Schoemakers. Op een druilerige middag eind februari delen ze hun herinneringen met ons. Met thee en koekjes, uiteraard.

door Elke Beekman

Riekus Holties was acht jaar oud toen de oorlog uitbrak. Hij herinnert zich vliegtuigen. Eén keer brandde een boerderij af door een brandbom, een andere keer kwam een deel van een ontplofte bom in een paardenstal terecht. “Het paard heeft het niet overleefd, zijn halve bil was eraf.” Ook was er die keer dat een vliegtuig neerstortte en doormidden brak. “De cockpit was eraf, die lag zo’n driehonderd meter verderop in het veld. Ik hoorde later dat de piloot er nog in zat, dood. Dan kom je er wel achter dat oorlog niet alleen maar spannend is.”

‘Onder elke grafsteen op dat kerkhof ligt een massagraf’

Werken voor de Duitsers

Ook in Schoonebeek moesten de mannen aan het werk voor de Duitsers. Als je weigerde, werd je opgepakt. De vader van Jantje Schoemakers werkte net over de grens in Neugnadenfeld. “Dat was bij wat nu het Russische kerkhof heet. Daar heeft hij heel veel nare dingen gezien.” Het Russische kerkhof hoorde bij kamp Alexisdorf, een van de vijftien kampen in het Emsland. Dit was een Duits kamp voor Russische krijgsgevangenen, die in tjokvolle treinen arriveerden vanuit het oosten. Veel mensen overleefden de reis niet. Riekus hoorde dit ook van Masselink, een dorpsgenoot, die bij een Duitse boer uit die buurt werkte. “Als de trein uit Rusland eraan kwam, moest hij de doden uit die trein halen en met paard en wagen naar de massagraven brengen. Onder elke grafsteen op dat kerkhof ligt een massagraf.”

Steenpuist

Een groot deel van de boeren van Schoonebeek werd opgeroepen om voor de Duitse bouwmaatschappij Todt (genoemd naar oprichter Fritz Todt) te werken. Zo ging de vader van Riekus met andere dorpsgenoten naar Diever om daar schuttersputten te graven. “Na een dikke week kwam hij alweer terug. Hij had een steenpuist in de nek en mocht vier dagen naar huis. Op de terugweg kwam hij Geert Eisen tegen, die was lid van de ondergrondse. Geert vroeg hem waar hij heen ging. Mijn vader liet zijn papieren zien en zei: ‘Ik ga naar huis.’ Op de papieren stond ‘4 dagen verlof’. Geert zette er een 1 voor. Een levensgevaarlijke actie! Mijn vader heeft toen voor iedereen in de buurt rogge gezaaid en hen op andere manieren geholpen. Toen de veertien dagen van de steenpuist voorbij waren, kwamen de andere boeren ook alweer terug uit Diever. Pas na de oorlog heeft m’n vader thuis verteld hoe het was gegaan.”

Kootje, Paul en Nettie

Honger was er niet in Schoonebeek, maar dat gold niet voor andere delen van het land. Tijdens en ook nog vlak na de oorlog kwamen veel mensen uit de grote stad naar het platteland om eten te halen. Miny Holties: “Ze kwamen vanuit het hele land hier naar toe om rogge en ander eten te halen. Vaak op de fiets, maar meestal lopend. We noemden ze ‘etenhalers’.” Kinderen bleven soms langere tijd om weer aan te sterken. Vaak was dit georganiseerd door de kerken.

Lees verder op de volgende pagina

Johannes Holtjes met zijn vrouw
Aaltje Koops, circa 1933
Oud-Schoonebeek.nl

VOORMALIG STRAFKAMP ALEXISDORF

Het voormalige strafkamp Emslandlager XV (Alexisdorf) ligt heel dicht bij de Nederlandse grens. Het kamp is in 1939 opgericht als strafkamp. In de oorlog werd het al snel omgevormd tot krijgsgevangenenkamp voor met name Russische krijgsgevangenen. Zij moesten onder onmenselijke omstandigheden arbeid verrichten. Velen overleefden het niet. De begraafplaats ('Kriegsgräberstätte') vlak bij het kamp, werd vanaf voorjaar 1943 gebruikt. Hoeveel doden hier liggen, is niet zeker, maar de schattingen lopen uiteen van 600 tot 6000. Van het strafkamp zelf is nog maar weinig over. Na de oorlog werd het kamp gebruikt om vluchtelingen uit Polen en Oekraïne op te vangen. Zij waren allen lid van de Hernhutter Broedergemeenschap. Velen van hen kwamen uit het dorp Gnadenfeld (tegenwoordig Pawłowiczki, Polen) nabij Cosel in Opper-Silezië.

Emslandkamp 7, Esterwegen, is omgebouwd tot een herinneringscentrum, een 'Gedächtnislager'. Daar is veel informatie te vinden over de 'Emslandlager', evenals op de website: www.gedenkstaete-esterwegen.de

Ook Lucas Schoemakers herinnert zich evacuees uit de grote stad. "De kinderen waren van mijn eigen leeftijd en heetten Kootje, Paul en Nettie, als dat tenminste hun echte namen waren. Hun vader was diamantslijper. Het eerste wat ze na de oorlog uit Rotterdam hiernaar toe stuurden, was engelenhaar voor in de kerstboom. Dat vergeet ik nooit meer."

Fleisch und Fahrrad

Vlak voor het einde van de oorlog probeerden sommige Duitse soldaten nog een laatste keer om goederen te vorderen bij de vader van Riekus. "De dag voordat ze weggingen, stonden er allemaal soldaten bij de deur. Ineens kwamen er twee naar binnen. Ze hadden een revolver in de hand en riepen: 'Fleisch und Fahrrad!' Waarop mijn vader vroeg 'Was sagen Sie?' Ze herhaalden hun boodschap. Mijn vader ging naar het achterhuis en kwam terug met een mestvork in de hand. Ik heb ze nog nooit zo hard zien lopen zien, die Duitsers!"

De bevrijding

Toen na vijf jaar oorlog de bevrijding kwam, moest de driekleur natuurlijk wapperen. Miny: "Die hadden de meeste mensen niet liggen, dus we naaiden van alles aan elkaar, van lakens en weet ik wat." Lucas, toen een jaar of zeven, weet nog dat hij eieren ruilde voor chocolade van de bevrijders. "Mijn moeder vertelde dat mijn eieren op nog geen honderdvijftig meter van huis al kapot waren, omdat ik ermee over de sloot sprong, haha! Dat vergeet ik nooit weer." De stemming was uitgelaten, iedereen juichte de bevrijders toe. "Maar dat duurde niet zo lang, want ze gingen weer verder natuurlijk", zegt Riekus.

Bronzen Hitler

Na de bevrijding werden de NSB'ers in het dorp ondergebracht in de openbare lagere school. "Vrijwilligers hielden de wacht, met geladen geweer en opdracht om te schieten als iemand probeerde te ontsnappen", vertelt Riekus. "Na een week gingen ze lopend naar het treinstation in Nieuw-Amsterdam en van daaruit naar kamp Westerbork." Een van die NSB'ers had een boerderij, waar de vader van Riekus anderhalf jaar werkte als bedrijfsleider. "Samen met twee werknemers hield hij de boerderij draaiende."

'Het bleken opdrachten voor razzia's'

In het varkenshok lag käiniet, een soort korrelig zout dat gebruikt werd als kunstmest. Toen ze dat in stukjes hakten om op het land te kunnen strooien, kwam er een bronzen beeld van Hitler tevoorschijn! Dat had de familie daar verstopt. En toen de mannen een stuk dak vernieuwden, ontdekten ze papieren onder het oude riet. Het bleken opdrachten voor razzia's in Wonseradeel en andere plaatsen in Friesland te zijn. Die mensen dachten natuurlijk dat Duitsland de oorlog zou winnen, vandaar dat ze de papieren niet verbrandden, maar verstopten."

'We kunnen best met mekaar!'

Ondanks de oorlog is van een anti-Duits gevoel in Schoonebeek niet veel te merken, vinden ze alle vier. "Behalve bij het voetballen, als Nederland tegen Duitsland moet spelen", zegt Lucas. "Dan hebben we het nog wel eens over die 'rotduitsers'. Verder kunnen we heel best met mekaar!"

